

VAI TRÒ CỦA CÔNG TÁC XÃ HỘI TRONG TRỢ GIÚP TRẺ EM CÓ HOÀN CẢNH ĐẶC BIỆT TẠI THÀNH PHỐ ĐÀ NẴNG

LÊ ĐỨC THỌ*

Ngày nhận bài: 19/05/2020

Ngày phản biện: 20/08/2020

Ngày đăng bài: 30/09/2020

Tóm tắt:

Nghiên cứu này phân tích thực trạng hoạt động công tác xã hội trong trợ giúp trẻ em có hoàn cảnh đặc biệt trên địa bàn thành phố Đà Nẵng. Kết quả nghiên cứu cho thấy, trên địa bàn thành phố Đà Nẵng hiện có hơn 2700 trẻ em có hoàn cảnh đặc biệt. Đà Nẵng cũng đã chú trọng đến công tác hỗ trợ trẻ em có hoàn cảnh đặc biệt và đã mang lại hiệu quả thiết thực. Tuy nhiên, công tác hỗ trợ trẻ em có hoàn cảnh đặc biệt vẫn còn nhiều khó khăn như: nguy cơ mất an toàn cho trẻ em trong cộng đồng; nạn xâm hại, bạo lực trẻ em, tình trạng trẻ em vi phạm pháp luật, trẻ em bị tai nạn thương tích... Bài viết cũng đề xuất giải pháp nâng cao vai trò của hoạt động công tác xã hội trong hỗ trợ trẻ em khuyết tật được ở thành phố Đà Nẵng hiện nay.

Từ khóa:

Trẻ em có hoàn cảnh đặc biệt, công tác xã hội, hỗ trợ trẻ em có hoàn cảnh đặc biệt, thành phố Đà Nẵng.

Abstract:

This study analyzes the current situation of social work activities in helping disadvantaged children in Da Nang city. The research results show that there are more than 2700 children in special circumstances in Da Nang city. Da Nang has also focused on supporting children in special circumstances and brought practical results. However, the task of supporting children in special circumstances still faces many difficulties such as: the risk of being unsafe for children in the community; abuse, violence against children, the situation of children in inviolation with the law, children with injuries. The paper also proposes solutions to enhance the role of social work in supporting children with disabilities in Da Nang City today.

Keywords:

Disadvantaged children, social work, supporting disadvantaged children, Da Nang city.

I. Mở đầu

Bảo vệ, chăm sóc trẻ em có hoàn cảnh đặc biệt luôn cần sự quan tâm, góp sức của toàn thể xã hội. Trong những năm qua, trong phạm vi cả nước và trên địa bàn thành phố

* ThS, Giảng viên Khoa Cơ bản, Trường Cao đẳng Nghề Đà Nẵng; Email: ductho@danavtc.edu.vn

Đà Nẵng nói riêng đã có nhiều chính sách, chương trình và vận động xã hội nhằm giảm khoảng cách về cơ hội phát triển cũng như tiếp cận các dịch vụ chăm sóc y tế, giáo dục, bảo vệ, chăm sóc trẻ em và các dịch vụ phúc lợi của trẻ em giữa các vùng kinh tế và dân tộc. Đảm bảo thực hiện tốt hơn quyền trẻ em, đặc biệt là trẻ em có hoàn cảnh đặc biệt; qua đó, nâng cao nhận thức, trách nhiệm của các cấp, các ngành, tổ chức, cá nhân, gia đình và xã hội trong việc thực hiện các quyền của trẻ em; quan tâm, tạo điều kiện để mọi trẻ em được an toàn, lành mạnh, hạn chế tối đa tình trạng trẻ bị xâm hại, tai nạn thương tích, đặc biệt là tai nạn đuối nước. Thực tế, công tác hỗ trợ trẻ em có hoàn cảnh đặc biệt trên địa bàn thành phố Đà Nẵng hiện nay vẫn chưa thực sự phát huy hết các nguồn lực để hỗ trợ cho trẻ em có hoàn cảnh đặc biệt. Vì thế, những vấn đề liên quan đến trẻ em có hoàn cảnh đặc biệt đó sẽ góp phần nào cho sự thiệt thòi của các em cũng như tạo nên sự phát triển kém bền vững của xã hội nói riêng và đất nước. Đó cũng chính là trách nhiệm và nghĩa vụ của mọi người dân và nhất là đối với nhân viên công tác xã hội.

Bài viết sử dụng phương pháp thu thập và phân tích tài liệu thứ cấp, đó là phương pháp phân tích tài liệu thông qua những nguồn tài liệu có sẵn như: các thông tin từ các nguồn như sách, tạp chí, báo cáo liên quan đến công tác hỗ trợ đối với trẻ em có hoàn cảnh đặc biệt tại thành phố Đà Nẵng. Qua đó, đề xuất một số giải pháp nâng cao vai trò của Công tác xã hội trong trợ giúp trẻ em có hoàn cảnh đặc biệt trên địa bàn thành phố Đà Nẵng hiện nay.

II. Nội dung nghiên cứu

1. Một số khái niệm cơ bản

Trẻ em: Có nhiều định nghĩa khác nhau về trẻ em tùy theo góc độ tiếp cận mà các quốc gia, tổ chức đưa ra những định nghĩa khác nhau về trẻ em, nhưng căn cứ để đưa ra định nghĩa về trẻ em có những điểm chung là dựa vào độ tuổi, hầu hết các quốc gia trên thế giới đều lấy độ tuổi trẻ em là dưới 18, chỉ có khoảng 5 quốc gia lấy độ tuổi thấp hơn là 16 hoặc 17, đặc biệt có quốc gia lấy độ tuổi là 20 theo Công ước của Liên hợp quốc về quyền trẻ em: “Trẻ em có nghĩa là mọi người dưới 18 tuổi, trừ trường hợp luật pháp áp dụng với trẻ em đó có quy định tuổi thành niên sớm hơn”¹. Ở Việt Nam, Luật Bảo vệ, Chăm sóc và Giáo dục trẻ em năm 2004 và Luật trẻ em năm 2016 quy định: “Trẻ em là người dưới 16 tuổi”². Trong phạm vi của bài viết, tác giả sử dụng khái niệm trẻ em là người dưới 18 tuổi cho phù hợp với thực tiễn địa bàn nghiên cứu, vì ở làng SOS trẻ em đến 18 tuổi mới được hồi gia hoặc chuyển sang nhà lưu trú nên chưa có điều kiện hồi gia.

¹ Điều 1 Liên hợp quốc (1989), *Công ước của Liên hợp quốc về quyền trẻ em* (CRC).

² Điều 1 Luật Trẻ em 2016.

Trẻ em có hoàn cảnh đặc biệt: Những đối tượng thuộc nhóm trẻ em có hoàn cảnh đặc biệt sẽ dựa vào tình hình kinh tế - xã hội từng quốc gia và những giai đoạn phát triển kinh tế của đất nước, vào đặc điểm văn hóa của mỗi dân tộc... Chính vì vậy, ở các nước khác nhau, hoặc trong một đất nước nhưng ở từng giai đoạn khác nhau cũng có quan niệm khác nhau về vấn đề trẻ em có hoàn cảnh đặc biệt. Khái niệm về trẻ em có hoàn cảnh đặc biệt như sau: “Trẻ em có hoàn cảnh đặc biệt là trẻ em có hoàn cảnh không bình thường về thể chất hoặc tinh thần, không đủ điều kiện thực hiện quyền được sống, quyền được bảo vệ, quyền được chăm sóc, nuôi dưỡng, quyền học tập, cần có sự hỗ trợ, can thiệp đặc biệt của Nhà nước, gia đình và xã hội để được an toàn, hòa nhập gia đình, cộng đồng”³.

Năm 2016, quan niệm về nhóm trẻ em có hoàn cảnh đặc biệt có sự thay đổi theo khoản 1 Điều 10, Luật Trẻ em năm 2016: Trẻ em có hoàn cảnh đặc biệt bao gồm 14 đối tượng: trẻ em mồ côi cả cha và mẹ; trẻ em bị bỏ rơi; trẻ em không nơi nương tựa; trẻ em khuyết tật; trẻ em nhiễm HIV/AIDS; trẻ em vi phạm pháp luật; trẻ em nghiện ma túy; trẻ em phải bỏ học kiếm sống chưa hoàn thành phổ cập giáo dục trung học cơ sở; trẻ em bị tổn hại nghiêm trọng về thể chất và tinh thần do bị bạo lực; trẻ em bị bóc lột; trẻ em bị xâm hại tình dục; trẻ em mắc bệnh hiểm nghèo hoặc bệnh phải điều trị dài ngày thuộc hộ nghèo hoặc hộ cận nghèo; trẻ em di cư, trẻ em lánh nạn, tị nạn chưa xác định được cha mẹ hoặc không có người thân chăm sóc⁴. Trong bài viết này nhóm trẻ em có hoàn cảnh đặc biệt được nghiên cứu theo quy định của Luật Trẻ em năm 2016. Thông qua nhận diện nhóm trẻ em có hoàn cảnh đặc biệt theo quy định của pháp luật hiện hành (Nghị định số 56/2017/NĐ-CP) cho thấy phần đông trẻ em rơi vào hoàn cảnh đặc biệt đều do các yếu tố xã hội tạo ra, chính vì vậy, trong quá trình triển khai các hoạt động quản lý công tác xã hội và cung cấp dịch vụ công tác xã hội can thiệp, hỗ trợ cho trẻ em có hoàn cảnh đặc biệt cần phải lưu ý đến đặc điểm này để có những tác động cho phù hợp, để đem lại hiệu quả hỗ trợ tốt nhất cho trẻ em có hoàn cảnh đặc biệt.

Công tác xã hội là một nghề, một ngành khoa học độc lập, có đối tượng nghiên cứu riêng, có hệ thống lý luận và phương pháp nghiên cứu riêng. Năm 2004, Bộ Giáo dục và Đào tạo có Quyết định số 35/2004/GDDT ngày 11/10/2004 ban hành mã ngành và công nhận ngành công tác xã hội là một ngành đào tạo bậc đại học, kể từ đó, nhiều trường Cao đẳng, Đại học đã tiến hành đào tạo ngành công tác xã hội. Khoảng 10 năm trở lại đây, từ khi có Quyết định số 32/2010/QĐ-TTg ngày 25/3/2010 của Thủ tướng Chính phủ về “Phê duyệt Đề án Phát triển Nghề Công tác xã hội giai đoạn 2010 - 2020, Công tác xã hội được nhắc đến như một nghề quan trọng tại Việt Nam.

³ Điều 3 Luật Bảo vệ, Chăm sóc và Giáo dục trẻ em 2004.

⁴ Khoản 1 Điều 10 Luật Trẻ em 2016.

Tháng 7/2011, Hiệp hội công tác xã hội quốc tế và các trường đào tạo công tác xã hội quốc tế thống nhất định nghĩa về công tác xã hội như sau: “Công tác xã hội là nghề nghiệp tham gia vào giải quyết vấn đề liên quan tới mối quan hệ của con người và thúc đẩy sự thay đổi xã hội. Công tác xã hội sử dụng các học thuyết về hành vi con người và lý luận về hệ thống xã hội can thiệp sự tương tác của con người và môi trường sống”⁵. Công tác xã hội là một nghề, một hoạt động chuyên nghiệp nhằm trợ giúp các cá nhân, gia đình và cộng đồng nâng cao năng lực đáp ứng nhu cầu và tăng cường chức năng xã hội, đồng thời thúc đẩy môi trường xã hội về chính sách, nguồn lực và dịch vụ nhằm giúp cá nhân, gia đình và cộng đồng giải quyết và phòng ngừa các vấn đề xã hội góp phần đảm bảo an sinh xã hội⁶.

Công tác xã hội đối với trẻ em có hoàn cảnh đặc biệt: Theo Luật Trẻ em 2016, trong đó có bảo vệ trẻ em 3 cấp độ, cấp độ 1 là phòng ngừa giảm thiểu rủi ro cho trẻ em, cấp độ 2 là can thiệp giảm thiểu rủi ro, cấp độ 3 là hỗ trợ, phục hồi, hòa nhập. Bảo vệ trẻ em 3 cấp độ theo quy định của Luật Trẻ em năm 2016 đã thể hiện rõ tư tưởng phải coi trọng việc phòng ngừa, ngăn chặn trẻ em rơi vào hoàn cảnh đặc biệt, kịp thời giải quyết, giảm nhẹ hoàn cảnh đặc biệt của trẻ em; trợ giúp trẻ em có hoàn cảnh đặc biệt phục hồi sức khỏe, tinh thần và hòa nhập cộng đồng.

Như vậy, công tác xã hội với trẻ em có hoàn cảnh đặc biệt là hoạt động nhằm trợ giúp cho trẻ em có hoàn cảnh đặc biệt và gia đình, các cá nhân, cộng đồng có liên quan nâng cao năng lực đáp ứng nhu cầu của trẻ em có hoàn cảnh đặc biệt và tăng cường chức năng xã hội, đồng thời thúc đẩy môi trường xã hội về chính sách, nguồn lực và dịch vụ nhằm giúp trẻ em có hoàn cảnh đặc biệt, gia đình của trẻ và cộng đồng nơi trẻ sinh sống giải quyết các vấn đề xã hội có liên quan đến trẻ em có hoàn cảnh đặc biệt, phòng ngừa, ngăn chặn trẻ em rơi vào hoàn cảnh đặc biệt, kịp thời giải quyết, giảm nhẹ hoàn cảnh đặc biệt của trẻ em; trợ giúp trẻ em có hoàn cảnh đặc biệt phục hồi sức khỏe, tinh thần và giáo dục đạo đức; phát hiện, ngăn chặn, xử lý kịp thời các hành vi để trẻ em rơi vào hoàn cảnh đặc biệt góp phần đảm bảo việc thực hiện quyền trẻ em, nâng cao chất lượng cuộc sống cho trẻ em có hoàn cảnh đặc biệt⁷.

2. Thực trạng hoạt động trợ giúp đối với trẻ em có hoàn cảnh đặc biệt ở Đà Nẵng hiện nay

Thành phố Đà Nẵng hiện có hơn 235 nghìn trẻ em dưới 16 tuổi. Trong đó, có hơn 2.700 trẻ em có hoàn cảnh đặc biệt, gần 16.000 trẻ em con hộ nghèo, trẻ em dân tộc thiểu

⁵ Quốc hội nước Cộng hòa xã hội chủ nghĩa Việt Nam (2016), Luật Trẻ em, Hà Nội, tr.15.

⁶ Bùi Thị Xuân Mai (2010), *Giáo trình nhập môn công tác xã hội*, Nxb. Lao động Xã hội, Hà Nội.

⁷ Điều 48 Luật Bảo vệ, Chăm sóc và Giáo dục trẻ em 2004.

số, trẻ em có hoàn cảnh đặc thù khác. Dù cuộc sống còn phải đối mặt với nhiều khó khăn, các em vẫn nỗ lực vươn lên nhờ sự quan tâm chăm sóc của nhà nước và toàn xã hội. Trong những năm qua, cùng với việc thực hiện các chính sách năng động trong phát triển kinh tế, thành phố Đà Nẵng đã không ngừng chăm lo đến các vấn đề an sinh xã hội, triển khai thực hiện có hiệu quả các chương trình bảo vệ, chăm sóc và giáo dục trẻ em, góp phần đem lại một môi trường xã hội lành mạnh, bảo đảm cho sự phát triển toàn diện của trẻ em⁸.

Thực hiện chỉ thị về tăng cường công tác bảo vệ, chăm sóc trẻ em và chương trình quốc gia bảo vệ trẻ em, thành phố Đà Nẵng đã ban hành nhiều văn bản chỉ đạo các sở ngành, đoàn thể trên cơ sở nhiệm vụ công tác của đơn vị phải xây dựng kế hoạch thực hiện lồng ghép với các nội dung bảo vệ chăm sóc trẻ em và Ủy ban nhân dân các quận, huyện lồng ghép vào trong chương trình phát triển kinh tế - xã hội của địa phương. Đặc biệt, năm 2012, thành phố đã ban hành chính sách trợ giúp các đối tượng bảo trợ xã hội, trong đó có trẻ em mồ côi, không nơi nương tựa, trẻ em bị bỏ rơi, trẻ nhiễm HIV/AIDS, trẻ thuộc diện gia đình có hoàn cảnh đặc biệt khó khăn hoặc thuộc diện hộ nghèo. Nhờ đó, mà số trẻ em có hoàn cảnh đặc biệt trên địa bàn được chăm sóc ngày một tốt hơn.

Đà Nẵng cũng đã không ngừng chăm lo đến các vấn đề an sinh xã hội, triển khai có hiệu quả các chương trình bảo vệ, chăm sóc và giáo dục trẻ em, góp phần đem lại một môi trường xã hội lành mạnh, bảo đảm cho sự phát triển toàn diện của trẻ em. Đặc biệt, các cấp, ngành, hội đoàn thể, địa phương, các tổ chức, cá nhân trên địa bàn thành phố cũng dành sự chăm lo chu đáo đối với trẻ em nghèo, trẻ em dân tộc, trẻ em có hoàn cảnh đặc biệt, tạo điều kiện cho các em thụ hưởng đầy đủ các chính sách hỗ trợ của nhà nước và cộng đồng thông qua các chương trình học bổng, học nghề, xây dựng nhà tình thương; trợ cấp thường xuyên, đột xuất. Các chương trình phẫu thuật tim bẩm sinh, phẫu thuật mắt, phẫu thuật nụ cười, phục hồi chức năng cho trẻ em; khám sàng lọc để phát hiện sớm, can thiệp sớm khuyết tật đối với trẻ em dưới 6 tuổi; phòng ngừa trẻ em bị xâm hại tình dục qua môi trường mạng,... là những chương trình mang đầy ý nghĩa nhân văn, góp phần thực hiện chủ trương của Đảng trong việc chăm lo cho trẻ em trên địa bàn thành phố.

Hơn 600 trẻ em có hoàn cảnh đặc biệt tại các phường trên địa bàn thành phố Đà Nẵng được mở hồ sơ quản lý và theo dõi từ mô hình thực hiện thí điểm “Xã phường làm tốt công tác xã hội với trẻ em”. Xác định trẻ em có hoàn cảnh đặc biệt là đối tượng cần nhất sự trợ giúp từ các hoạt động công tác xã hội, Trung tâm cung cấp dịch vụ công tác xã hội cho biết, từ 5 năm nay, Trung tâm đã đề xuất và huy động nguồn lực từ Tổ chức Unicef

⁸ Bùi Minh (2019), “Đà Nẵng: Phát động Tháng hành động vì trẻ em năm 2019”, <http://baodansinh.vn>. Truy cập ngày 31/05/2019.

hỗ trợ 6 địa phương thực hiện thí điểm mô hình này với trung bình 100 trường hợp/ mỗi phường. Kết quả bước đầu cho thấy, mô hình không chỉ giúp nâng cao năng lực cho hệ thống bảo vệ trẻ em dựa vào cộng đồng mà còn giúp phát hiện sớm trẻ có dấu hiệu rối nhiễu tâm trí nhằm có biện pháp theo dõi, trợ giúp kịp thời, giúp các em được can thiệp sớm và hòa nhập cộng đồng⁹.

Cùng với các chính sách quan tâm chăm sóc trẻ em có hoàn cảnh đặc biệt của Nhà nước, các cấp, ngành, đoàn thể và nhiều tổ chức, cá nhân trên địa bàn thành phố đã chung tay hỗ trợ các em về cả vật chất và tinh thần, tạo cho các em cơ hội được vươn lên trong cuộc sống. Trên địa bàn thành phố hiện có trên 10 cơ sở trợ giúp trẻ em, các cơ sở này đã tiếp nhận nuôi dạy những trẻ em mồ côi không nơi nương tựa, trẻ em bị bỏ rơi, trẻ khuyết tật, trẻ em bị nhiễm chất độc hoá học... Trẻ em sống tại các cơ sở bảo trợ xã hội được học hòa nhập tại cộng đồng, được bảo vệ, chăm sóc theo quy định của Luật Bảo vệ chăm sóc trẻ em. Đặc biệt, Làng SOS Đà Nẵng ngoài chương trình nuôi trẻ tập trung còn thực hiện chương trình hỗ trợ cho 128 trẻ em có hoàn cảnh đặc biệt tại cộng đồng. Bên cạnh đó, các mô hình chăm sóc thay thế tập trung và thay thế tại cộng đồng cũng được triển khai đồng bộ nhằm hạn chế tình trạng các em rơi vào hoàn cảnh đặc biệt. Thực hiện Dự án “Hệ thống chăm sóc hy vọng cho trẻ khuyết tật” do Quỹ Ford tài trợ đã có 100 trẻ em khuyết tật ở quận Ngũ Hành Sơn được hỗ trợ dưới các hình thức khám điều trị tâm thần, tập phục hồi chức năng.

Hàng năm, thành phố Đà Nẵng đều bố trí kinh phí và triển khai Chương trình ngăn ngừa và hỗ trợ nhóm trẻ em có hoàn cảnh đặc biệt. Ủy ban nhân dân thành phố đã phê duyệt Chương trình phòng chống tai nạn thương tích cho trẻ em và kế hoạch hành động vì trẻ em bị ảnh hưởng HIV/AIDS đến 2020. Trên địa bàn thành phố đã xuất hiện nhiều mô hình trợ giúp trẻ em có hoàn cảnh đặc biệt dựa vào cộng đồng như:

Mô hình trợ giúp trẻ em bị bỏ rơi, trẻ em mồ côi không nơi nương tựa, trẻ em khuyết tật dựa vào cộng đồng được triển khai tại phường Hòa Phát, Khuê Trung và Hòa Thọ Tây (quận Cẩm Lệ), các xã Hòa Phong, Hòa Khương và Hòa Nhơn (huyện Hòa Vang). Kết quả, đã hỗ trợ học nghề cho 04 em (01 trẻ khuyết tật và 03 trẻ mồ côi), với kinh phí 10,8 triệu đồng, hỗ trợ sách vở, dụng cụ học tập cho 25 em với kinh phí 10 triệu đồng. Thông qua mô hình này đã giúp cho địa phương quản lý chặt chẽ số trẻ em mồ côi, trẻ em bị bỏ rơi, trẻ em khuyết tật và các hoạt động trợ giúp cho trẻ em được kịp thời và hiệu quả hơn trước.

Mô hình ngăn ngừa và trợ giúp trẻ em lang thang, trẻ em phải lao động nặng nhọc trong điều kiện độc hại, nguy hiểm được triển khai tại quận Hải Châu và Thanh Khê. Kết

⁹ Bùi Minh (2019), “Đà Nẵng: Phát động Tháng hành động vì trẻ em năm 2019”, <http://baodansinh.vn>. Truy cập ngày 31/05/2019.

quả, đã hỗ trợ cho 109 em có nguy cơ lang thang, nguy cơ lao động nặng nhọc được hỗ trợ học nghề, sách vở, dụng cụ học tập và khăn độn xuất, với tổng kinh phí 78,6 triệu đồng; tổ chức 04 cuộc tư vấn cộng đồng về kỹ năng tự bảo vệ cho trẻ em. Các hoạt động của mô hình đã giúp cho nhiều gia đình có hoàn cảnh khó khăn cải thiện cuộc sống, góp phần hạn chế tình trạng trẻ em rơi vào hoàn cảnh đặc biệt.

Mô hình phòng ngừa trợ giúp người chưa thành niên vi phạm pháp luật được triển khai tại phường Chính Gián, Thanh Khê Tây (quận Thanh Khê), phường An Hải Bắc và Tân Thái (quận Sơn Trà). Kết quả, đã tổ chức trên 10 lớp tập huấn về kỹ năng sống, giao lưu sinh hoạt giúp các em hòa nhập cộng đồng, ngoài ra còn tổ chức hướng nghiệp dạy nghề cho 12 em, với tổng kinh phí gần 40 triệu đồng. Qua đó đã góp phần ngăn ngừa tình trạng người chưa thành niên vi phạm pháp luật trên địa bàn toàn thành phố. Cùng với các mô hình này, năm 2012, các địa phương, đơn vị trên địa bàn thành phố đã vận động và ký kết được 9 dự án với tổng kinh phí hơn 6 tỷ đồng để trợ giúp trẻ em có hoàn cảnh đặc biệt.

Góp phần quan trọng vào việc chăm sóc trẻ em có hoàn cảnh đặc biệt phải kể đến Quỹ bảo trợ trẻ em. Quỹ được xây dựng và phát triển rộng khắp ở cả cấp thành phố và quận, huyện, xã, phường, trở thành nguồn lực quan trọng để chăm lo cho các em. Năm 2016, Đà Nẵng tiếp nhận dự án Hỗ trợ trẻ em có hoàn cảnh khó khăn tại Đà Nẵng do Quỹ Brittany's Hope - Hoa Kỳ tài trợ, với tổng kinh phí hơn 2 tỷ đồng. Dự án sẽ được thực hiện từ năm 2016 đến 2019, nhằm hỗ trợ cho trẻ em khuyết tật có hoàn cảnh khó khăn được học nghề và tạo cơ hội tìm việc làm, thu nhập ổn định giúp trẻ khuyết tật hòa nhập cộng đồng; hỗ trợ chăm sóc, nuôi dưỡng trẻ em mồ côi không nơi nương tựa. Cụ thể: Hỗ trợ tiền ăn, phụ liệu, thiết bị học nghề, đồ dùng sinh hoạt cho 25 em học sinh khuyết tật; hỗ trợ lương giáo viên, nhân viên xã hội và chi phí hành chính cho Trung tâm Hướng nghiệp từ thiện (thuộc Hội Chữ thập đỏ Đà Nẵng); thiết bị, đồ dùng sinh hoạt và chi phí cần thiết nuôi dưỡng 25 trẻ em mồ côi.

Xác định công tác chăm lo đời sống văn hóa và tinh thần cho trẻ em có hoàn cảnh đặc biệt cũng vô cùng quan trọng và với mục tiêu tạo sân chơi lành mạnh, an toàn, bổ ích cho các em, giúp các em hòa nhập với cộng đồng, Sở Lao động - Thương binh và Xã hội thành phố đã phối hợp tổ chức hoạt động "Ngày hội tuổi thơ" cho hơn 200 trẻ em có hoàn cảnh đặc biệt tại quận Ngũ Hành Sơn và Đêm hội "Vàng trắng cho em" cho hơn 700 trẻ em miền núi xã Hòa Bắc, huyện Hòa Vang. Ngoài ra, lãnh đạo các ban, ngành, đoàn thể còn tổ chức các hoạt động thăm hỏi, tặng quà cho các em nhân dịp các ngày Tết Thiếu nhi, Tết Trung thu; tổ chức các hoạt động văn hóa, vui chơi giải trí và thể dục thể thao cho các em.

Bên cạnh sự chăm sóc, hỗ trợ về vật chất, vấn đề tuyên truyền nâng cao nhận thức của cộng đồng xã hội đối với công tác bảo vệ chăm sóc và giáo dục trẻ em, nhất là trẻ có

hoàn cảnh đặc biệt cũng được thành phố quan tâm thực hiện. Đà Nẵng đã tổ chức in ấn và phát 18.000 tờ rơi, 20 pano, 500 poster tuyên truyền, tổ chức 46 lớp tập huấn về kỹ năng sống cho trẻ em tại các trường tiểu học, cơ sở nuôi dưỡng, 12 lớp tập huấn về nghiệp vụ bảo vệ chăm sóc trẻ em, công tác xã hội, quản lý ca, 64 cuộc tư vấn tại cộng đồng. Qua đó, bước đầu đã tạo nên sự chuyển biến đáng kể trong công tác bảo vệ chăm sóc trẻ em. Hiện, 56/56 xã, phường trên địa bàn thành phố đều có cán bộ làm công tác trẻ em, Ban chỉ đạo Chương trình Bảo vệ trẻ em từ thành phố đến xã, phường được kiện toàn, gồm đầy đủ các ngành liên quan¹⁰.

Tuy nhiên, thành phố Đà Nẵng vẫn đang đứng trước những khó khăn, thách thức của quá trình đô thị hóa, các dịch vụ trợ giúp xã hội dành cho trẻ em còn hạn chế, số trẻ em có hoàn cảnh đặc biệt và trẻ có nguy cơ rơi vào hoàn cảnh đặc biệt vẫn còn tăng; vấn đề trẻ em vi phạm pháp luật, trẻ em bị xâm hại; việc đảm bảo an toàn cho trẻ em trong thế giới công nghệ số, môi trường mạng chưa được quan tâm đúng mức. Công tác bảo vệ, chăm sóc và giáo dục trẻ em của thành phố vẫn còn những khó khăn, thách thức, như: nguy cơ mất an toàn cho trẻ em trong cộng đồng; nạn xâm hại, bạo lực trẻ em, tình trạng trẻ em vi phạm pháp luật, trẻ em bị tai nạn thương tích,... vẫn xảy ra nhưng chưa có biện pháp xử lý thật hiệu quả.

Nhận thức của một bộ phận chính quyền địa phương, cán bộ, gia đình và cộng đồng về việc phòng ngừa, chăm sóc và trợ giúp trẻ em có hoàn cảnh đặc biệt còn hạn chế. Công tác tuyên truyền, phổ biến, giáo dục pháp luật về chăm sóc, trợ giúp trẻ em có hoàn cảnh đặc biệt chưa được thường xuyên, sâu rộng. Đội ngũ cán bộ, nhân viên làm công tác xã hội đối với trẻ em có hoàn cảnh đặc biệt còn thiếu về số lượng, yếu về kỹ năng, phương pháp chăm sóc trợ giúp trẻ em; chưa được đào tạo, tập huấn đầy đủ, chuyên nghiệp về công tác xã hội đối với trẻ em. Kinh phí đầu tư cho công tác chăm sóc trẻ em có hoàn cảnh đặc biệt còn hạn chế, mức trợ cấp xã hội hàng tháng đối với trẻ em có hoàn cảnh đặc biệt và mức trợ cấp nhận nuôi dưỡng trẻ em có hoàn cảnh đặc biệt tại cộng đồng còn thấp, chưa có sự linh hoạt trong khi mức lương tối thiểu luôn được điều chỉnh cũng như mặt bằng giá cả thị trường luôn có sự biến động. Chưa có những mô hình phù hợp cho trẻ em bị tự kỷ, bị chất độc hoá học, chậm phát triển. Công tác đào tạo nghề gắn với việc làm cho người khuyết tật nói chung và trẻ em nói riêng còn rất hạn chế, sau khi học nghề, các đối tượng rất khó tìm được việc làm phù hợp. Số lượng trẻ em có hoàn cảnh đặc biệt tiếp tục gia tăng vì nhiều lý do như ảnh hưởng của thiên tai; tác động tiêu cực của nền kinh tế thị trường; tỷ lệ hộ nghèo vẫn còn cao.

¹⁰ “Đà Nẵng: Trợ giúp trẻ em có hoàn cảnh đặc biệt khó khăn”, <http://btxh.gov.vn>. Truy cập ngày 28/12/2013.

3. Giải pháp nâng cao vai trò của Công tác xã hội trong trợ giúp trẻ em có hoàn cảnh đặc biệt trên địa bàn thành phố Đà Nẵng hiện nay

Trẻ em là đối tượng cần sự quan tâm đặc biệt của cả gia đình và xã hội. Với trẻ có hoàn cảnh đặc biệt, sự quan tâm này còn cần nhiều hơn nữa. Để trẻ em nói chung và trẻ có hoàn cảnh đặc biệt nói riêng được bảo vệ và chăm sóc ngày càng tốt hơn, công tác bảo vệ trẻ em cần chú trọng đồng thời cả hoạt động hỗ trợ khi trẻ đã rơi vào hoàn cảnh đặc biệt và phòng ngừa nhằm hạn chế tình trạng trẻ em rơi vào hoàn cảnh đặc biệt. Trong thời gian tới, khi tốc độ đô thị hóa mạnh, gia đình truyền thống chuyển dần thành gia đình hạt nhân, tình trạng suy thoái về đạo đức, lối sống, ly hôn, bạo lực gia đình, trẻ em thiếu sân chơi lành mạnh, trẻ em vi phạm pháp luật có nguy cơ gia tăng,... sẽ tác động trực tiếp đến trẻ em, đặc biệt là đối với Đà Nẵng, một thành phố có nhiều tiềm năng phát triển kinh tế - xã hội và với vai trò là trung tâm công nghiệp, thương mại du lịch và dịch vụ lớn của miền Trung. Do vậy, công tác bảo vệ, chăm sóc và giáo dục trẻ em nói chung, chăm sóc trẻ em có hoàn cảnh đặc biệt nói riêng trên địa bàn đang thành phố cũng đang đứng trước nhiều khó khăn, thách thức.

Một là, tăng cường công tác truyền thông, vận động các cơ quan, đơn vị, các doanh nghiệp, tổ chức, cá nhân và mọi tầng lớp nhân dân đóng góp nguồn lực cho việc thực hiện các hoạt động hỗ trợ cho trẻ em có hoàn cảnh khó khăn.

Hai là, tăng cường sự lãnh đạo các cấp ủy đảng, sự chỉ đạo của chính quyền các cấp và sự tham gia của các tổ chức đoàn thể, tổ chức xã hội tổ chức thực hiện có hiệu quả các chính sách đối với trẻ em có hoàn cảnh đặc biệt, tạo phong trào chăm sóc trẻ em có hoàn cảnh đặc biệt tại cộng đồng.

Ba là, tuyên truyền vận động xã hội một cách sâu rộng có chất lượng về công tác truyền thông đại chúng bằng nhiều hình thức đa dạng, thiết thực phù hợp với điều kiện của từng địa phương như: Tuyên truyền trên các phương tiện truyền thanh, truyền hình, tài liệu truyền thông, tờ rơi, tổ chức gặp mặt biểu dương các tập thể cá nhân làm tốt công tác chăm sóc trẻ em có hoàn cảnh đặc biệt dựa vào cộng đồng, nhằm nâng cao nhận thức, ý thức trách nhiệm của mọi người, mọi ngành về công tác chăm sóc trẻ em có hoàn cảnh đặc biệt; tạo sự chuyển biến mạnh mẽ về nhận thức và hành động của toàn xã hội, đặc biệt là các bậc cha mẹ đối với nhu cầu và quyền trẻ em.

Bốn là, phối hợp hiệu quả trong công tác quản lý, tổ chức các hoạt động giáo dục đạo đức, pháp luật, rèn luyện kỹ năng sống cho thanh thiếu nhi, học sinh. Đẩy mạnh xã hội hóa, khuyến khích, vận động các cơ quan, đơn vị, doanh nghiệp, cán bộ, nhân dân ủng hộ cho các hoạt động và công trình dành cho trẻ; phát huy hiệu quả trong việc huy động và sử dụng Quỹ Bảo trợ trẻ em, góp phần chăm lo, hỗ trợ trẻ em có hoàn cảnh đặc biệt vượt khó khăn, vươn lên hòa nhập cộng đồng.

Năm là, nâng cao năng lực cho đội ngũ cán bộ, nhân viên làm công tác trợ giúp xã hội. Hỗ trợ các cơ sở đào tạo xây dựng các chương trình, giáo trình đào tạo cho cán bộ, nhân viên làm công tác trợ giúp xã hội. Đào tạo, tập huấn cho cán bộ, nhân viên, cộng tác viên và gia đình về kiến thức, kỹ năng chăm sóc, trợ giúp xã hội cho đối tượng; nâng cao năng lực cán bộ quản lý về trợ giúp xã hội.

Sáu là, phát động tháng hành động vì trẻ em; diễn đàn trẻ em các cấp; chương trình gặp mặt trẻ em có hoàn cảnh đặc biệt, có giải pháp hỗ trợ các em kịp thời; nâng cao tính chuyên nghiệp cho đội ngũ cán bộ, nhân viên bảo vệ và chăm sóc trẻ em các cấp; tăng cường tuyên truyền trong cộng đồng về bảo vệ và chăm sóc trẻ em, nhất là bảo vệ trẻ em khỏi các hình thức xâm hại, bạo lực hay bóc lột sức lao động; nâng cao nhận thức và hành động cho trẻ em trong việc thực hiện quyền và tham gia vào các vấn đề liên quan đến trẻ em.

Bảy là, thường xuyên rà soát, nắm bắt, cập nhật thông tin, lập hồ sơ về trẻ em, gia đình trẻ em có hoàn cảnh đặc biệt; những địa phương, cơ sở còn khó khăn, thiếu các công trình phúc lợi vì trẻ em hoặc có các công trình, nhưng chưa đáp ứng nhu cầu tối thiểu của trẻ em; xây dựng cơ sở dữ liệu về hỗ trợ trẻ em, từ đó kịp thời giới thiệu cho các nhà tài trợ.

Tám là, các sở, ngành, hội đoàn thể, các địa phương có kế hoạch cụ thể để tổ chức triển khai Tháng hành động vì trẻ em với các hoạt động thiết thực, hiệu quả; gắn chặt giữa tuyên truyền giáo dục với việc tổ chức các hoạt động vì trẻ em, quan tâm đến trẻ em nghèo, trẻ em dân tộc thiểu số, trẻ em có hoàn cảnh đặc biệt. Tăng cường kiểm tra, phát hiện, ngăn chặn và xử lý nghiêm các hành vi xâm hại, bạo lực trẻ em; tạo môi trường sống an toàn và lành mạnh cho mọi trẻ em.

Kết luận

Những năm qua, công tác bảo vệ, chăm sóc, giáo dục trẻ em, nhất là trẻ em có hoàn cảnh đặc biệt luôn được thành phố Đà Nẵng quan tâm đẩy mạnh thực hiện bằng nhiều giải pháp đồng bộ, hiệu quả. Từ đó, từng bước giảm thiểu sự bất bình đẳng về cơ hội phát triển giữa các nhóm trẻ em. Đồng thời, góp phần thúc đẩy mạnh mẽ phong trào toàn dân tham gia bảo vệ, chăm sóc, giáo dục trẻ em. Trong thời gian tới, Đà Nẵng cần tập trung phát triển công tác trẻ em phù hợp với tình hình phát triển đô thị của thành phố; gắn mục tiêu phát triển trẻ em với mục tiêu phát triển thành phố bền vững; ưu tiên bố trí đất phục vụ cho các nhu cầu liên quan đến trẻ em, đặc biệt là các khu vui chơi, giải trí, công viên. Bên cạnh đó, xây dựng và hoàn thiện mạng lưới cung cấp các dịch vụ về y tế, giáo dục, nhân rộng các mô hình trợ giúp trẻ em có hoàn cảnh đặc biệt dựa vào cộng đồng; đồng thời tăng cường cơ chế phối hợp giữa các cấp, địa phương trong công tác bảo vệ, chăm sóc, giáo dục và phát triển trẻ em, nhất là việc phòng ngừa, phát hiện, can thiệp trẻ em bị xâm hại, bạo lực.

DANH MỤC TÀI LIỆU THAM KHẢO

1. Liên hợp quốc (1989), *Công ước của Liên hợp quốc về quyền trẻ em* (CRC).
2. Bùi Thị Xuân Mai (2010), *Giáo trình Nhập môn công tác xã hội*, Nxb Lao động - Xã hội, Hà Nội.
3. Bùi Minh (2019), “Đà Nẵng: Phát động Tháng hành động vì trẻ em năm 2019”, <http://baodansinh.vn>, truy cập ngày 31/05/2019.